

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0270

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Nomen. Latine *Caryophyllaster ruber*. Malaice *Tsjenke Oetan Kitsjil*, Amboinenfes, uti dictum, hanc parvifoliam *Aycan* putant esse, atque confundunt cum *Caju Lacca* ob rubrum ramorum corticem: In ventosis crescit collibus, ubi solum est durum, quale est in *Leytimoræ* monte rubro.

Folia ejus in ore masticata, copiosos ex gingivis adtrahunt humores, ipsarumque tumores curant.

Tabula Centesima Trigesima Sexta

Ramum exhibet *Caryophyllastri rubri*.

CAPUT QUINQUAGESIMUM S E X T U M.

Cortex Papetarius. Coelit Papeda.

Coelit Papeda diu frutex est, sensim tamen in altam excrevit arborem, unam alteramve ulnam crassam in diametro, ejus ramuli in breves copiosas rachides dividuntur cruciatis, quibus unum alterumve foliorum par insidet, nunc impari extremum claudente, nunc nullo. Folia cum illis *Dabani* conveniunt, sunt autem multo minora, tres quatuorque pollices longa, digitum lata, firma, glabra, & intense viridia, paucis pertexta costis, ad oras rarentata. Quævis rachis ad ortum ex ramo bina gerit foliola rotunda, equorum soleas referentia, sed non dentata, ac potissimum eo in loco, ubi floriferi pedunculi excrevunt. Coma tenera eleganter fusca est, ac saepe adeo copiosa, ut totus aliquando frutex fuscus videatur.

Flores hinc inde progerminant ad rachidum ortum, ut & ad ramorum extremum, ex julis oblongis, binis ternisve simul progerminantibus, palmam circiter longis, ac bifidis. Ipsi autem flores primo sunt solitaria parva capitula, pallide rubentia, & in flosculos vix notabiles sese aperientia, ex meris enim staminibus fere compositi sunt, *Caju Poeti* flores referentes.

Fructus minimi sunt, vix magnitudinem grani tritici habentes, suntque bifidi, atque quævis horum pars Cumini semen refert, in summo gerentes apicem acutum, in quavis autem parte officulum feminale continetur, vix grani sabuli magnitudinem adæquans, flava lanugine obductum, quodque facile prolabitur.

Trunci cortex est crassus, externe rugosus & fissus, interne rubens, succosus, & mucosus: Vetustarum arborum lignum ex albo flavescit instar Syderoxyli seu Metrofideri feminæ vel albæ, poliri etiam potest, estque satis durabile, unde & ædificiis etiam inservit.

Floret Januario, inque levibus crescit silvis *Leytimoræ*, circa *Caju Poeti* arbores.

Nomen. Latine *Cortex Papetarius*. Malaice *Coelit Papeda*, & *Oebat Papeda* generali nomine, peculiariter autem ab Amboinenfibus in *Leytimora* vocatur *Taeru* & *Aëru*.

Usus. Crassus arboris cortex quotidiano in usu est apud Amboinenfes, tam recens quam fuscus ad *Papedam* coquendam: Incolæ hunc corticem fumo exsiccant, inque fasciculis collectum servant, cujus frustum depuratum aquæ injiciunt, in qua *Papedam* incoquant, quæ aqua inde rubet, licet quoque *Sagumanta* sit quam inveteratissima, hoc cortice corrigi & renovari quasi potest. Lignum, uti dictum est, alterius defectu ad tigna adhibetur, si vetustarum sit arborum: Siccus autem cortex ob memoratum usum trans mare in alias etiam transfertur regiones, ubi deficit.

Tabula Centesima Trigesima Septima

Ramum exhibet arboris *Taeru* vulgo dictæ. Ubi Litt. A. ejus *corymbum floriferum* denotat.

Naam. In 't Latyn *Caryophyllaster ruber*. Op Maleys *Tsjenke Oetan Kitsjil*, de *Amboinezen*, als gezegt, maken een kleenbladig *Aycan* daar van, en vermengen het met *Caju Lacca*, wegens de rode schorsse aan de takken. Het wast op luchtige heuvelen, daar een harde grond is, gelyk op *Leytimor* op den roden berg.

De bladeren in de mond geknouwt, trekken een vochtigheid uit het tandvleesch, en genezen 't zelve, geswollen zynde.

De Hondert zes- en dertigste Plaat

Vertoont een Tak van de roode wilde Nagel-Boom.

LVI. HOOFDSTUK.

De Taleru-Boom.

Coelit Papeda blyft lang een struyk, word echter metter tyd een bogen boom, van een en twee vadem in de rondte, de takkens zyn in veele korte ryskens verdeeld, die in 't kruys staan, en daar aan staan een of twee paren bladeren, met een alleen voor uit, en aan zommige niet. De bladeren zyn als die van *Dawan*, doch veel kleender, 3. en 4. duymen lang, een vinger breed, styf, glad, en boog-groen, met weinige ribben, aan de kanten wyd getand: Ieder rysken heeft by zyn oorspronk aan de takken twee ronde blaadjes, als paardevoetjes, doch niet getand, meest daar de bloeyende steelen uitkomen, het jong loof is schoon-bruyn, en dat zo menigvuldig, dat zomtyds den gebeelen struyk bruyn schynt.

Het bloeyzel komt voort hier en daar by den oorspronk der ryskens, ook aan 't eynde der takken, en zyn lange steerten, 2. en 3. by malkander, omtrent een hand lang, en in tweeën verdeeld. Het bloeyzel bestaat uit enkele kleene knopjes, ligt-rood, die zig openen in kleene paskenbare bloempjes, meest van draadjes gemaakt, gelykende het bloeyzel van *Caju Poeti*.

De vruchten zyn zeer kleen, qualyk zo groot als een ryst-korrel, en deelen zig in tweeën, waar van ieder deel een *Cumin*-zaad gelykt, boven op dragende een scherpe spits, in ieder deel schuyld een zaadkorreltje, qualyk zo groot als zand, met een geele wolachtigheid bekleed, het welk daar ligt uytvalt.

De schorsse des stams is dik, ruyg van buyten, en gescheurt, binnen rood, zappig, en slymerig: 't Hout uit de oude bomen, trekt uit den witte wat na 't gele, gelyk *Yzer-hout* 't *Wysken* of 't witte, laat zig glad werken, en is redelyk durabel, dierbaoven bequaam tot den huysbouw.

Het bloeyd in January, en wast geern in ligte bosschen, op *Leytimor*, omtrent de *Caju Poeti*-bomen.

Naam. In 't Latyn *Cortex Papetarius*. Op Maleys *Coelit Papeda*, en *Oebat Papeda*, met een generalen naam, maar in 't byzonder beten 't de *Amboinezen* op *Leytimor* *Taeru* en *Aëru*.

Gebruik. De dikke schorsse dexes booms, is een dagelyks gebruyk by de *Amboinezen*, zo verscb, als gedroogt, om de *Papeda* te koken. De Inwoonders drogen de schorsse in den rook, en bewaren die in bondelkens, waar van ze een stukje schoon gemaakt in 't water smyten, daar ze *Papeda* mede koken, welk water daar van rood werd, en als de *Sagumanta* heel oud, zo kan men ze met deze schorsse weder goed maken. 't Hout, als gezegt, werd by noot tot het timmeren gebruykt, als 't van het oude is, de gedroogde schorsse werd om voorschrevede reden ook over zee, en in andere Landen vervoert, daar ze niet is.

De hondert zeven- en dertigste Plaat

Vertoont een Tak van de *Taleru*-Boom. Alwaar Litt. A. een *Bloem-trosje* verbeeldt.

